

УДК 321(477.8)

DOI <https://doi.org/10.30970/2307-1664.2020.28.25>

ШЛЯХИ ПРОТИДІЇ РОСІЙСЬКІЙ АГРЕСІЇ В ГЕОПОЛІТИЧНИХ ВІЗІЯХ МИХАЙЛА КЛОДЗІНСЬКОГО ТА ДМИТРА МИРОНА

Тарас Стародуб

*Національний університет «Львівська політехніка»,
Інститут гуманітарних та соціальних наук, кафедра політології та міжнародних відносин
вул. Степана Бандери, 12, 79000, м. Львів, Україна*

Геополітичне становище України залишає для неї потенційно можливою роль головного актора у регіоні Центральної та Східної Європи. Проте, на превеликий жаль, протягом понад двадцяти років цьому надважливому, стратегічному питанню керівництво Української держави не надавало жодного значення.

З цього приводу досить цікавими та актуальними видаються геополітичні візії Михайла Клодзінського та Дмитра Мирона, які у своїх працях визначали місце та роль Української держави в геополітичному регіоні Центрально-Східної Європи.

Відтак Михайло Клодзінський і Дмитро Мирон у своїх геополітичних візіях відводять Україні місце країни-лідера Центрально-Східної Європи та Балто-Чорноморського регіону. Для реалізації цього стратегічного геополітичного завдання Україні необхідно розвивати активну зовнішньополітичну діяльність у напрямку від Балтики по Кавказ і Балкани, розвиваючи концепцію балтійсько-кавказького порозуміння зі спиранням на Балкани і Чорне море, де головним стратегічним союзником України має стати Туреччина.

Водночас головним супротивником України в цьому геополітичному просторі є Росія, яка намагається знищити геополітичний потенціал Української держави, її надвелике значення в гарантуванні стабільності та безпеки в геополітичному просторі Східної Європи.

Мислителі-націоналісти також наголошують, що геополітична значимість України залежить виключно від внутрішніх сил української нації, від її здатності організовано протистояти зовнішній загрози з боку Росії. А для цього необхідно бути сильними не тільки над Дніпром, але загалом у геополітичному регіоні Східної Європи. Тому необхідно створити боєздатний військово-морський флот і військово-повітряні сили, консолідувати та мобілізувати внутрішні сили нації, і лише тоді будуть відкриті вільні морські шляхи перед українським прапором.

Після військової агресії Російської Федерації на східні території нашої держави та анексії Криму останньою гостро активізувалося питання щодо геополітичного напрямку розвитку української зовнішньої політики у регіоні Центральної та Східної Європи.

У 20–30-х рр. ХХ ст. під час національно-визвольної боротьби українців за свою незалежність супроти Москви та Варшави у працях практиків і теоретиків українського націоналізму, зокрема Михайла Клодзінського та Дмитра Мирона, визріли досить оригінальні геополітичні моделі майбутнього України, які не втратили своєї актуальності і до сьогодні.

Ключові слова: геополітика, націоналізм, Східна Європа, Михайло Клодзінський, Дмитро Мирон, Українська держава.

Питання геополітичної значимості України у регіоні Центральної та Східної Європи актуалізувалися після військової агресії Російської Федерації на східні території нашої держави та анексії Кримського півострова останньою. Адже геополітичне становище України залишає для неї потенційно можливою роль головного актора в цьому регіоні. Проте, на превеликий жаль, протягом понад двадцяти років цьому надважливому

стратегічному питанню керівництво Української держави не надавало жодного значення. Хоча ще у 20–30-х рр. ХХ ст. під час національно-визвольної боротьби українців за свою незалежність супроти Москви та Варшави у працях практиків і теоретиків українського націоналізму визріли досить оригінальні геополітичні моделі майбутнього України, які не втратили своєї актуальності і до сьогодні.

З цього приводу досить цікавими та актуальними видаються зовнішньополітичні орієнтири Михайла Клодзінського та Дмитра Мирона, які у своїх працях визначали місце та роль Української держави в геополітичному регіоні Центрально-Східної Європи.

Метою статті є визначити головні геополітичні загрози для України в регіоні Центрально-Східної Європи та головні зовнішньополітичні стратегії стримування перманентної військової агресії з боку Російської Федерації; з'ясувати зовнішньополітичні орієнтири Української держави в її геополітичному розвитку та становленні як провідного актора у Східній Європі, передусім у контексті змагань за лідерство в Балто-Чорноморському регіоні.

Зовнішньополітичні орієнтири та геополітичні погляди теоретиків українського націоналізму 20–30-х рр. ХХ ст. досліджували О. Баган [1], П. Мірчук [2], В. В'ятрович [3], М. Посівнич [4], О. Зайцев [5], Г. Касьянов [6] та інші вчені. Однак вищезгаданими науковцями не досить дослідженим є цілісний погляд на геополітичні візії практиків і теоретиків українського націоналістичного руху у міжвоєнний період ХХ ст.

У своїй праці «Українська воєнна доктрина» Михайло Клодзінський наголошує, що саме геополітичне становище України змушує нас бути у стані постійної бойової готовності, оскільки ми розташувалися на грані двох світів – Азійського і Європейського. Постійна загроза для нашої державності була і буде з Півночі. І хоча немає уже кочових народів печенігів і половців, але є москалі – це, на думку Клодзінського, «мабуть остання орда в Європі з азійською степовою психікою» [7, с. 27].

Тому перед українською нацією стоять велика відповідальність і водночас величезне завдання, яке ми покликані виконати – встановити своє лідерство над Чорним і Каспійським морями і збудувати на межі двох континентів центр нової світової цивілізації. Отже, станом на сьогодні ця боротьба за опанування Чорним і Каспійським морями продовжується в черговому російсько-українському військовому протистоянні, як і тисячоліття тому, але вже в інший спосіб, який має іншу форму, але методи виглядають більш жорстокішими та підступнішими.

Зі свого боку Дмитро Мирон у своїй праці «Ідея і чин України» зазначає, що це протистояння між Москвою і Києвом є епохальним явищем не лише для самої України, але і для усіх країн Східної Європи, які зазнають постійного тиску з боку імперської політики Росії. Перемога України в цьому протистоянні гарантуватиме відновлення балансу сил у цьому геополітичному регіоні та допоможе ефективно перебудувати Східну Європу на основі національного принципу рівноправності всіх незалежних держав між Балтикою, Чорним морем і Каспієм [8, с. 303].

Адже, як зазначає полковник Клодзінський, сьогоднішня війна між Російською Федерацією та Україною не повинна дивувати нас та інших країн Європейського континенту. Всі повинні нарешті зрозуміти, що ми сьогодні, як і століття до того, захищаємо європейську культуру та європейські цінності від ворожих та експансивних ідей Москви. Українська нація повинна бути свідомою свого історичного покликання – зупинити російську агресію, забезпечити свою першість у цьому надважливому для України геополітичному просторі Східної і Центральної Європи та гарантувати безпеку і рівноправну міжнародну співпрацю в цьому регіоні.

Тому Російська Федерація ставить перед собою головне геополітичне завдання – знищити матеріальні і духовні надбання українців, зламати військову силу Української держави і, відповідно, відкрити простір для своєї геополітичної експансії на весь Європейський континент.

Як зазначає Михайло Клодзінський, сьогодні Україна продовжує боротьбу за свою незалежність і своє геополітичне домінування на Сході Європи у військовому протистоянні з Росією, яка є духовною загрозою для всього цивілізованого світу. І в цій боротьбі Україна повинна здобути перемогу і виконати своє історичне призначення – стати геополітичним центром Східної Європи.

Геополітичну значимість України в цьому геополітичному регіоні добре розуміє Російська Федерація, тому що шлях на Схід Європи пролягає через Київ. Щоб отримати геополітичне лідерство у Східній Європі, як наголошує полковник Клодзінський, необхідно підкорити та завоювати Київ, поневолити український народ духовно та знищити його фізично [7, с. 40].

Михайло Клодзінський також звертається до країн Західної Європи, зазначаючи, що ми знаємо та усвідомлюємо свої обов'язки перед ними, але і Європейське співтовариство, у свою чергу, повинно розуміти, чим вони нам зобов'язані.

З цього приводу М. Клодзінський наводить історичні паралелі і ставить запитання: де були Європейські країни, коли найбільша, небачена до цього часу, військова сила цілої Середньої Азії під проводом Батухана вторглася в Україну та заповонила цілу Східну Європу? Тут варто зазначити, що основні звинувачення адресувалися в сторону Польщі, яка у 20–30-х рр. окупувала Західну Україну. З цього приводу Клодзінський зазначає, що тоді як українці рятували європейську цивілізацію від неминучої руїни, Москва та Варшава: «Росли та розвивалися за нашими плечима. Будували дерев'яну Москву або католицькі костельки і ретельно готувалися до нападу на нас» [7, с. 39].

Автор «Української воєнної доктрини» стверджує, що Україна має вести самостійну зовнішньополітичну діяльність, щоб не узалежнювати свого геополітичного вектора розвитку від європейської або світової політики. Але коли в протистоянні з Московією українські зовнішньополітичні та безпекові інтереси знайдуть підтримку та будуть відповідати інтересам країн Європейського співтовариства, то це тільки підкреслить геополітичну значимість українського питання та надасть йому ваги світового значення.

Власне, Дмитро Мирон також акцентував у своїх працях увагу на внутрішній готовності українців до боротьби з московською агресією, переважно спираючись на власні сили української нації. Він наголошував, що геополітичний розвиток та успіх у російсько-українському протистоянні залежить виключно від внутрішньої сили української нації та її здатності протистояти московському агресорові. Саме внутрішня готовність українців до боротьби, бойовий стан його збройних сил буде вирішальним чинником у протистоянні з Московією, а зовнішня допомога буде також вагомим чинником, але не вирішальним. Дмитро Мирон стверджує, що сподіватися тільки на зовнішню підтримку – це значить унезалежнювати економічно та політично свою внутрішню та зовнішньополітичну діяльність від міжнародних партнерів.

Власне, Михайло Клодзінський із цього приводу стверджує: «Ніхто безкорисної допомоги нам не надасть, і народ, який у своїй боротьбі сподівається тільки на зовнішню допомогу, є слабшим відвратно-пропорційно від використаної чужої допомоги» [7, с. 40].

Полковник Клодзінський проводить історичний аналіз щодо успішної зовнішньополітичної діяльності Київської Русі, яка розвинула свою геополітичну могутність і свій військовий потенціал до небачених розмірів завдяки переважно опануванню Чорним

та Азовським морями, Кавказом і Каспієм із Волгою. Тому він доходить висновку, що Українська держава повинна розвивати свій геополітичний потенціал наслідуючи зовнішньополітичні та військові успіхи Київської великодержави: «Міцно закріпити свої позиції в Чорному морі і на Кавказі аж по Волгу. І такий замкнений геополітичний простір стане одним цілим географічно-політичним утворенням, від існування якого залежить не тільки незалежність та безпека української нації, але і саме питання “бути чи не бути”» [7, с. 41].

Михайло Клодзінський вважає, що Київ для реалізації цього зовнішньополітичного вектора повинен розробити загальну геополітичну стратегію, відповідну військовою, політичною, економічною і навіть релігійною концепцією розвитку для всього регіону Східної Європи й суміжних із нею держав Азії. В такий спосіб Україна зможе розширити свої геополітичні сфери впливу до Алтаю і Джунгарії, а отже – об’єднати цей величезний геополітичний простір з Європою політично, економічно та культурно, і виконати своє історичне призначення – «стати на грані двох світів».

Сьогодні фактично такий геополітичний задум Клодзінського, але в значно менших географічних масштабах Україна виконує у вигляді створеного ГУУАМ – союзу Грузії, України, Узбекистану, Азербайджану і Молдови, де однозначно провідну роль покликана виконувати Українська держава. Проте керівництво України за всі роки нашої незалежності не приділяло достатньої уваги цьому надважливому геополітичному проєктові, який охоплює географічний простір Чорномор’я та Прикаспію.

Дмитро Мирон дотримується такої самої думки у своїх геополітичних візіях, що й Дмитро Клодзінський, і більш детально розкриває їх. Він зазначає, що Україна зможе зупинити агресивну політику Москви на Південь і до Чорного моря тільки тоді, коли встановить свої геополітичні впливи на Передкавказзі, на Каспії і далі на Схід у Туркестані.

Автор праці «Ідея і чин України» вважає головним завданням для зовнішньої політики України на Кавказі – сприяти у створенні незалежних кавказьких держав, щоб вони не стали небезпечним зняряддям зовнішніх сил проти України, але постійно перебували в арсеналі української зовнішньої політики.

Дмитро Мирон одночасно стверджує, що в геополітичних інтересах України має бути концепція незалежної держави Туркестану, Казахстану та Ідель-Уралу. Також він розглядає можливість створення в Сибіру самостійної держави, де українські поселенці стануть її основою. Для реалізації такого геополітичного плану в цьому регіоні Дмитро Мирон розглядає союзником Японію, якій потрібна сильна Україна, щоб витіснити російські сфери впливу з Азії. Він переконаний, що тільки сильна, незалежна Україна зможе забезпечити та гарантувати незалежність кавказьких народів.

Важливість співпраці України з тюркськими народами, які зазнають постійних утисків із боку Москви, залишається надто актуальною для сучасної зовнішньополітичної діяльності нашої держави. Адже їхнє географічне розташування, а це гігантський пояс від Туреччини до Тугви-Уйгрії, служить надійним щитом від експансивної московської політики в південному напрямку. Це ще раз підкреслює нагальність українського зовнішньополітичного вектора розвитку для укріплення поки що аморфного об’єднання ГУУАМ та зміцнення співпраці його членів. Україна повинна направити всі свої дипломатичні зусилля для посилення ролі ГУУАМ у Чорноморському геополітичному просторі, щоб трансформувати його в більш широке Чорноморське об’єднання.

Адже очевидним залишається той факт, що саме сучасна Українська держава зазнала військової агресії з боку Москви, а саме – з південного-сходу, тобто з кавказького напрямку. Однозначно, що Російська Федерація не змогла б анексувати Кримський півострів і розпочати військову агресію на Донбасі, якби перед нею постала реальна загроза

щодо незалежності кавказьких народів. Тому геополітичні візії Дмитра Мирона щодо кавказького напрямку сьогодні, як ніколи, зберігають свою суперактуальність для геополітичних пріоритетів сучасної Української держави.

Дмитро Мирон зауважує, що під час реалізації своїх геополітичних намірів щодо кавказького напрямку Україна може зіткнутися з геополітичними інтересами Туреччини, яка захоче зберегти свої впливи в цьому важливому для неї геополітичному регіоні. Проте Україну і Туреччину більше об'єднуюватимуть їхні спільні економічні та безпекові інтереси в Чорноморському регіоні, щоб протистояти експансивній політиці Росії. На думку Олега Багана, Дмитро Мирон добре розумів головне стратегічне завдання для української нації на Чорному морі – розв'язати проблеми стосунків із Туреччиною і разом почати будувати міцний геополітичний бастион спільного домінування в Чорноморському просторі [9].

Михайло Клодзінський також приділяє особливу увагу у своїх геополітичних візіях дружнім взаємовідносинам між Україною та Туреччиною. Він також наголошує, що, будувуючи свою співпрацю з Туреччиною, Україна не повинна наслідувати московської імперіалістичної політики щодо Турецької держави.

Загострення протиріч між Туреччиною та Російською Федерацією на сучасному етапі розвитку міжнародних відносин щодо Сирійського питання надають додаткові можливості Україні для геополітичного зближення з Туреччиною. Такий розвиток міжнародних подій надає можливість українській дипломатії використати ці протиріччя для створення спільного українсько-турецького оборонного союзу на противагу агресивній політиці Москви, до якого зможуть долучитися інші країни Чорноморського регіону. Зовнішньополітична активність української дипломатії в цьому напрямі зможе консолідувати всі Причорноморські держави до утворення Союзу Чорноморських країн, про необхідність якого постійно наголошували у своїх працях теоретики та практики українського націоналізму у 20–30-х рр. ХХ ст.

Важливе місце в геополітичних пріоритетах України автор праці «Ідея і чин України» відводив Білорусі, яка тільки у співпраці з Україною зможе розвинути свій геополітичний та економічний потенціал, на відміну від такої співпраці з Росією, яка своєю імперською політикою постійно пригноблюватиме економічний і культурний розвиток Білорусі. Останні події у взаємовідносинах між цими двома державами підтверджують думки Дмитра Мирона. Адже навіть такий лояльний до російської політики білоруський президент Олександр Лукашенко пішов на конфронтацію з Москвою, щоби зберегти незалежність Білорусі від неминучого політичного та економічного союзу, звичайно з центром у Москві. Знову ж таки такий розвиток міжнародних подій надає керівництву Української держави додаткові аргументи та маневри для зовнішньополітичної діяльності щодо зближення Білорусі та України та вироблення спільних заходів із стримування російської агресії.

Але в цьому випадку, як і в ситуації з російсько-турецьким конфліктом, необхідна політична воля керівництва України та її здатність рішуче та ефективно реагувати на міжнародні геополітичні виклики задля реалізації зовнішньополітичних інтересів України.

Дмитро Мирон зазначає, що геополітична значимість України залежить виключно від внутрішніх сил української нації, від її здатності організовано протистояти зовнішній загрозі з боку Росії.

Михайло Клодзінський із цього приводу зазначає, що зупинити московську агресію може тільки адекватна військова відповідь з української сторони. А тому, щоб зупинити імперські плани Москви, необхідно бути сильними не тільки над Дніпром, але в цілому геополітичному регіоні Східної Європи. А для цього необхідно створити боєздатний військово-морський флот і військово-повітряні сили, і лише тоді будуть відкриті вільні морські шляхи перед українським прапором.

Дмитро Мирон у своїх працях відводить місце також для співпраці між Україною і Балтійськими та Скандинавськими країнами, яких об'єднують з Україною спільний інтерес у стримуванні російської агресії, а також взаємовигідні торговельні відносини. Він вважає, що Україна своєю зовнішньополітичною присутністю на Балканах здатна втримати рівновагу сил у цьому важливому для України геополітичному регіоні. Адже Україну поєднують із Балканськими державами давні історичні, політичні, культурні та економічні інтереси.

Отож мислителі-націоналісти Михайло Клодзінський та Дмитро Мирон у своїх геополітичних візіях відводять Україні місце країни-лідера Центрально-Східної Європи та Балто-Чорноморського регіону.

У процесі історичного розвитку Україна отримала непримиренного геополітичного супротивника – Росію, з якою перманентно перебуває у стані конфлікту, що диктує необхідність постійної готовності до адекватної військової відповіді.

Україна повинна розвивати активну зовнішньополітичну діяльність у напрямку від Балтики по Кавказ і Балкани, розвиваючи концепцію балтійсько-кавказького порозуміння в оперті на Балкани і Чорне море, де головним стратегічним союзником України має стати Туреччина. На думку теоретиків українського націоналізму, Україна повинна стати провідним чинником у формуванні Балто-Чорноморського союзу, який стане головною дієвою протипагою експансивній політиці Москви в регіоні Центрально-Східної Європи.

Список використаної літератури

1. Баган О. Актуальна націософія: теоретичні, культурологічні, геополітичні, історіософські аспекти. Львів : ЛА «Піраміда», 2016. 672 с.
2. Мірчук П. Нарис історії Організації Українських Націоналістів. Т. 1: 1920–1939 / за ред. Степана Ленкавського. Мюнхен – Лондон – Нью-Йорк : Українське видавництво, 1968. 639 с.
3. В'ятрович В. Основні принципи зовнішньої політики ОУН. *Український визвольний рух*. 2004. Збірник 3. С. 16–29.
4. Посівич М. Формування зовнішньої політики ОУН (1929–1939). *Націоналістичний портал*. 2018. URL: <http://ukrnationalism.com/history/3096-formuvannia-zovnishnoi-polityky-oun-1929-1939.html>.
5. Зайцев О. Ідеологія і політична стратегія ОУН до 1939 року. 2012. URL: <http://er.usu.edu.ua/handle/1/890>.
6. Касьянов Г. Ідеологія ОУН: історико-ретроспективний аналіз. 2009. URL: http://chtyvo.org.ua/authors/Kasianov/Ideolohia_OUN.
7. Клодзінський М. Українська воєнна доктрина. Торонто, 1957. 63 с.
8. Мирон Д. Ідея і чин України / упор. В. Рог. Київ : УВС ім. Ю. Липи, 2017. 316 с.
9. Баган О. Актуальність державницьких націоналістичних концепцій у творчості Дмитра Мирона. *Націоналістичний портал*. 2016. URL: <http://ukrnationalism.com/history/1899-aktualnist-derzhavnytskykh-natsionalistychnykh-kontseptsii-u-tvorchosti-dmytra-myrona.html>.
10. Баган О. Українська понтида. Геополітичні виміри сучасної України. Дрогобич : Коло, 2002. 192 с.

WAYS TO COUNTERACT RUSSIAN AGGRESSION IN GEOPOLITICAL VISIONS OF MYKHAYLO KLODZINSKIY AND DMYTRO MYRON

Taras Starodub

*Lviv Polytechnic National University,
Institute of Humanities and Social Sciences,
Department of Political Science and International Relations
Stepan Bandery str., 12, 79000, Lviv, Ukraine*

Ukraine's geopolitical position leaves it with a potentially possible role as a major actor in the CEE region. However, unfortunately, for over twenty years, the leadership of the Ukrainian state has not given any importance to this crucial, strategic issue.

The geopolitical visions of Mykhaylo Klodzinskiy and Dmytro Myron seem to be very interesting and relevant in this regard, defining in their works the place and role of the Ukrainian state in the geopolitical region of Central and Eastern Europe.

Thus, Mykhaylo Klodzinskiy and Dmytro Myron, in their geopolitical visions, assign Ukraine the position of the country leader of Central and Eastern Europe and the Baltic-Black Sea region. In order to fulfill this strategic geopolitical task, Ukraine needs to develop active foreign policy activities in the Baltic Sea to the Caucasus and the Balkans, developing the concept of Baltic-Caucasian understanding in the Balkans and Black Sea, where Turkey should become the main strategic ally of Ukraine.

At the same time, Ukraine's main adversary in this geopolitical space is Russia, which seeks to destroy the geopolitical potential of the Ukrainian state, its overriding importance in guaranteeing stability and security in the geopolitical space of Eastern Europe.

Nationalist thinkers also emphasize that Ukraine's geopolitical importance depends solely on the internal forces of the Ukrainian nation, its ability to withstand the external threat from Russia. And for this it is necessary to be strong not only over the Dnipro, but in the whole geopolitical region of Eastern Europe. Therefore, it is necessary to create a capable navy and air force, to consolidate and mobilize the internal forces of the nation, and only then will open free shipping routes in front of the Ukrainian flag.

Following the military aggression of the Russian Federation on the eastern territories of our country and the annexation of Crimea to the latter, the question of the geopolitical direction of the development of Ukrainian foreign policy in the region of Central and Eastern Europe was intensified.

In the 20–30's of the twentieth century, during the national liberation struggle of Ukrainians for their independence against Moscow and Warsaw in the writings of practitioners and theorists of Ukrainian nationalism, in particular Mykhaylo Klodzinskiy and Dmytro Myron, matured rather original geopolitical models of the future of Ukraine, which have not lost their relevance to this day.

Key words: geopolitics, nationalism, Eastern Europe, Mykhaylo Klodzinskiy, Dmytro Myron, Ukrainian state.